

DOI: [10.32702/2307-2105-2018.11.86](https://doi.org/10.32702/2307-2105-2018.11.86)

УДК 33.502.174

Ю. М. Маковецька,

к. е. н., с. н. с., старший науковий співробітник відділу природно-техногенної та екологічної безпеки, Державна установа «Інститут економіки природокористування та сталого розвитку Національної академії наук України», Київ

Т. Л. Омеляненко,

к. е. н., координатор представництва групи молодих фахівців ISWA в Україні, Київ

ФОРМУВАННЯ ТА РЕАЛІЗАЦІЯ ПОЛІТИКИ ЦИРКУЛЯРНОЇ ЕКОНОМІКИ В УКРАЇНІ

Y. M. Makovetska

Candidate of Economic Sciences, Senior Researcher, Senior Researcher of the Department of nature-technogenic and ecological safety, Public Institution «Institute of Environmental Economics and Sustainable Development of the National Academy of Sciences of Ukraine», Kyiv

T. L. Omelianenko

Candidate of Economic Sciences, Coordinator of the ISWA Young Professionals Group in Ukraine, Kyiv

FORMATION AND IMPLEMENTATION OF THE POLICY OF THE CIRCULAR ECONOMY IN UKRAINE

У статті розкрито сутність поняття циркулярної економіки як нової економічної та екологоорієнтованої концепції, що спрямована на забезпечення гармонізації між економічним зростанням і екологічною стійкістю. Проаналізовано основні документи Європейського Союзу, які прийнято з метою переходу держав-членів на засади циркулярної економіки. Показано, що в Україні Міністерством економічного розвитку та торгівлі України у Національній доповіді «Цілі сталого розвитку: Україна» поставлено завдання переходу на засади циркулярної економіки. Починають розроблятися нормативні документи, які враховують основні принципи економіки замкненого циклу, зокрема у сфері поводження з відходами. Підкреслено, що формування політики циркулярної економіки та її реалізація в Україні має відбуватися на трьох рівнях (національному, регіональному та локальному). Сформовано відповідні завдання реалізації політики циркулярної економіки в Україні.

The essence of the circular economy as a new economic and ecologically oriented concept, which aimed to ensuring harmonization between the economic growth and environmental sustainability has been described in the article.

The Global Environment Forum (Tokyo, 2014) has been identified that Circular Economy is a concept that aims at closing materials loops and extending the lifespan of materials through longer use and the increased use of secondary raw materials.

In 2012, the European Commission presented the Seventh Environmental Action Program to 2020, "Living well, within the limits of our planet", which is the guiding principle for the EU's

environmental policy for the period until 2020. The program has an ambitious goal of achieving prosperity and a healthy environment by 2050, driven by an innovative, circular economy, where everything is being saved and where rational management of natural resources is ensured.

The main documents of the European Union adopted for the purpose of the transition of the Member States on the principles of the circular economy are two Communications from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions: “Towards a circular economy: a zero waste programme for Europe” (COM(2014) 398 final) and “Closing the loop – An EU action plan for the Circular Economy” (COM(2015) 614 final).

It is shown that in Ukraine in the National Report “Sustainable Development Goals: Ukraine”, prepared by the Ministry of Economic Development and Trade of Ukraine, the task of transition to the principles of the circular economy has been set. The normative documents that take into account the basic principles of the circular economy, in particular in the field of waste management, are being developed. It is emphasized that the formation of the policy of the circular economy and its realization in Ukraine should take place at three levels (national, regional and local). The corresponding tasks of implementing the policy of the circular economy in Ukraine are formed.

Ключові слова: циркулярна економіка; цілі сталого розвитку; поводження з відходами.

Keywords: circular economy; sustainable development goals; waste management.

Постановка проблеми. Загострення екологічних проблем на локальному, регіональному чи глобальному рівні, в більшості випадків, обумовлені економічними процесами та традиційною лінійною моделлю економіки, яка не є ефективною з позицій екології та не відповідає сучасним вимогам сталого розвитку. Впровадження концепції сталого розвитку в цілому та необхідність переорієнтації на положення циркулярної економіки (економіки замкненого циклу), зокрема, формує нові завдання перед усіма країнами світу.

Аналіз попередніх досліджень і публікацій. Неухильне зростання обсягів утворення відходів та їх потенційний ресурсний потенціал посилили увагу до питань збирання і рециклінгу відходів. Європейським Союзом та урядами деяких країн, включаючи Китай, Японію, Великобританію, Францію, Канаду, Нідерланди тощо розроблено низку документів, що спрямовані на перехід їх країн на засади циркулярної економіки [1, 2, 3, 4]. В Україні це питання лише поставлено на порядку денний [5, 6].

Метою роботи є визначення особливостей та конструктивів світового досвіду переходу на засади економіки замкненого циклу та формування на цій основі цілей політики циркулярної економіки в Україні.

Вклад основного матеріалу. Сьогодні в більшості країн світу переважає лінійна модель економіки – коли ресурси добуваються, переробляються у продукцію, після використання якої утворюються відходи, що не мають подальшого застосування.

За даними Глобального форуму з навколишнього середовища (2014 р., Токіо) циркулярна економіка визначається як «концепція, що спрямована на ліквідацію матеріальної петлі і розширення терміну служби матеріалів через більш тривале використання та збільшення використання вторинної сировини» [7, С. 4].

У 2012 році Європейська Комісія представила Сьому Програму дій з охорони навколишнього середовища до 2020 року «Жити добре, в межах можливостей нашої планети» [2], яка є керівною для екологічної політики ЄС на період до 2020 року. Програмою поставлена амбітна ціль досягти до 2050 року процвітання і здорового навколишнього середовища, що обумовлене інноваційною, циркулярною економікою, де все заощаджується і де забезпечується раціональне управління природними ресурсами.

З метою перетворення ЄС на ресурсозберігаючу, зелену та конкурентоспроможну низьковуглецеву економіку, Сьома Програма дій має забезпечити:

- зменшення обсягу утворення відходів на душу населення та в абсолютному вимірі;
- обмеження енергетичної утилізації відходів – лише для матеріалів, які не підлягають рециклінгу;
- поступове припинення вивезення відходів, що можуть бути перероблені або утилізовані, на полігони;
- якісний рециклінг у випадках, де використання вторинного матеріалу не призводить до несприятливого впливу на навколишнє середовище або здоров'я людини [2].

Також наголошено, що управління небезпечними відходами необхідно здійснювати так, щоб максимально зменшити значні несприятливі наслідки для здоров'я людини та навколишнього середовища, як було погоджено на Конференції Rio+20.

На виконання Програми було підготовлено Повідомлення Комісії до Європейського парламенту, Ради, Європейського економічного та соціального комітету і Комітету регіонів «На шляху до циркулярної економіки: програма нуль відходів для Європи» СОМ(2014) в якому зазначено, що за умов зростаючого дефіциту ресурсів та тиску на навколишнє природне середовище можна отримати економічні та екологічні переваги від більш ефективного використання цих ресурсів. Перехід на засади циркулярної економіки потребує змін у всій системі вартості, від дизайну продукту до нових бізнесових та ринкових моделей, від нових шляхів перетворення відходів у ресурси до нових способів поведінки споживачів. Це передбачає повні системні зміни та інновації не тільки в технологіях, але також в організації, суспільстві, методах фінансування та політиці [1].

Серед основних напрямів для реалізації цілей циркулярної економіки документ виділяє наступні:

– *Сприятлива політика.* Ринки є важливим фактором ресурсоефективності та циркулярної економіки, оскільки матеріали та енергетика стали основними витратами для багатьох компаній.

– *Проектування та інновації.* Підходи циркулярної економіки спрямовані на залучення інновацій починаючи з початкового етапу створення продукту, а не спирається виключно на рішення наприкінці строку дії продукту. Наприклад, вони можуть включати: зменшення кількості матеріалів, необхідних для доставки певної послуги (легка вага); подовження корисного терміну виробів (довговічність); зменшення використання енергії та матеріалів у виробництві; зменшення використання матеріалів, які є небезпечними або складними для переробки; проектування продуктів, які легше експлуатувати, ремонтувати, модернізувати, переробляти або відновлювати (екологічний дизайн) тощо.

– *Залучення інвестицій.* З метою зменшення ризику для інвесторів використовуються різні фінансові інструменти, такі як Фонд фінансування природного капіталу Комісії (Natural Capital Financing Facility of the Commission) та Європейський інвестиційний банк (European Investment Bank). Механізми державно-приватного партнерства також є ефективними інструментами для залучення приватних інвестицій в ресурсозбереження.

– *Підтримка бізнесу та споживачів* як основних учасників процесу.

– *Модернізація політики та цілей управління відходами (відходи як ресурс).* Перетворення відходів у ресурс є частиною "закриття циклу" в системі циркулярної економіки. Встановлення цілей стимулює інновації у процеси перероблення та повторне використання, обмежують захоронення відходів на полігонах, зменшують втрати ресурсів та створюють стимули для зміни споживчої поведінки.

– *Вирішення окремих (специфічних) проблем у сфері управління відходами тощо.* Це, зокрема питання поводження з відходами будівництва та знесення, пластику, харчовими відходами, проблеми забруднення морського середовища відходами та ін.

2015 року на Самміті ООН з питань сталого розвитку були затверджені Глобальні Цілі сталого розвитку (ЦСР). За ініціативи Уряду України та за сприяння системи ООН в Україні Міністерством економічного розвитку та торгівлі України була розроблена національна система ЦСР, що 15 вересня 2017 року була представлена у Національній доповіді «Цілі сталого розвитку: Україна» (86 завдань розвитку та 172 показники для моніторингу їх виконання). Саме у зазначеному документі Урядом України вперше як пріоритетна мета розвитку **поставлено завдання переходу на засади циркулярної економіки**. Зокрема, як механізм реалізації однієї з глобальних ЦСР, а саме «Відповідальне споживання та виробництво», є «...запровадження моделі циркулярної економіки, насамперед шляхом орієнтації на енергозбереження, регенеративне екологічно чисте виробництво та споживання» [5, С. 95]. При цьому одними з цільових індикаторів виконання зазначеної цілі є обсяг утворених відходів в усіх видах економічної діяльності на одиницю ВВП та частка спалених та утилізованих відходів у загальному обсязі утворених відходів (індикатори 12.4.1 та 12.4.2.).

Наступним документом який системно запроваджує завдання переходу на засади циркулярної економіки є «Національна стратегія управління відходами в Україні до 2030 р.», схвалена розпорядженням Кабінету Міністрів України від 8 листопада 2017 р. № 820-р. Зокрема, серед принципів на яких базується Стратегія зазначено «перехід до економіки замкненого циклу, який передбачає, що обсяг продуктів, матеріалів і ресурсів використовується в економіці якомога довше і утворення відходів мінімізується».

Наразі відбувається активна розбудова нормативно-правової бази у природоохоронній сфері, у тому числі щодо управління відходами. Зокрема, на основі прийнятої Стратегії розробляється Національний план управління відходами, підготовлено проекти законів «Про відходи», «Про відходи електричного та електронного обладнання», «Про батарейки, батареї та акумулятори», «Про упаковку та відходи упаковки». Розроблення зазначених актів та нових має здійснюватися включно з урахуванням основних принципів циркулярної економіки.

В цілому формування політики циркулярної економіки та її реалізація в Україні має відбуватися на трьох рівнях:

– національному – розроблення програми переходу України на модель циркулярної економіки, в якій слід запровадити систему індикаторів циркулярної економіки (система показників для оцінки основних аспектів циркулярної економіки: продуктивність ресурсів, утворення та утилізація відходів, комплексне використання ресурсів тощо);

– регіональному – на рівні міст і регіонів (реалізація політики й запровадження інструментів контролю щодо споживання ресурсів, зниження енергоємності, скидання забруднюючих речовин та утилізації відходів тощо);

– локальному – який охоплює підприємства в сфері великого споживання ресурсів, високоенергетичних галузей і підприємств з утилізації відходів (зокрема встановлення чітких обов'язків виробників продукції).

Висновки. Перехід на засади циркулярної економіки – це системна зміна політики, організації бізнес процесів, поведінки зацікавлених сторін, яка має стати в Україні одним з основних стратегічних орієнтирів протягом наступних 30-ти років. Серед ключових завдань формування та реалізації політики циркулярної економіки в Україні:

– забезпечити відповідну нормативну базу для переходу держави на засади циркулярної економіки та встановити чіткі цілі суб'єктам господарювання та суспільству в цілому на шляху до майбутніх довгострокових завдань щодо ресурсоефективності та управління відходами;

– посилювати роботу зі створення системи природоохоронного законодавства;

– стимулювати розвиток природоохоронних технологій, зробити останні новою точкою економічного зростання;

– проводити інформаційні кампанії для населення, спрямовані на покращення обізнаності та розуміння політики щодо відходів і заохочення змін у поведінці;

– використовувати міжнародне співробітництво як інструмент для вирішення проблем охорони навколишнього середовища.

Список використаних джерел.

1. Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions “Towards a circular economy: a zero waste programme for Europe”. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://eur-lex.europa.eu/resource.html?uri=cellar:50edd1fd-01ec-11e4-831f-01aa75ed71a1.0001.01/DOC_1&format=PDF.

2. Decisions No 1386/2013/EU of the European Parliament and of the Council of 20 November 2013 on a General Union Environment Action Programme to 2020 “Living well, within the limits of our planet”. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:32013D1386&from=bg>.

3. Circular economy. Scaling up best practices worldwide. Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.friendsofeurope.org/sites/default/files/media/uploads/2014/10/FoE-Report-Circul-WEB-18-08-2014-4.pdf>.

4. Артеменко Л. П. Циркулярна економіка промисловості Китаю / Л. П. Артеменко // Китайська цивілізація: традиції та сучасність. Перспективи соціально-економічного та політичного розвитку КНР в XXI столітті [Електронний ресурс] : матеріали ІХ наук. конф. (22 верес. 2015 р.) / Ін-т сходознавства ім. А. Ю. Кримського НАН України, ДВНЗ «Київ. нац. екон. ун-т ім. В. Гетьмана» [та ін.] ; [відп. за вип.: Л. Л. Антонюк, В. О. Кіктенко]. – Київ : КНЕУ ; ІВО, 2015. – С. 7–10. – Режим доступу: <http://ir.kneu.edu.ua/handle/2010/21669>.

5. Національна доповідь «Цілі Сталого Розвитку: Україна» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://menr.gov.ua/files/docs/%D0%9D%D0%B0%D1%86%D1%96%D0%BE%D0%BD%D0%B0%D0%BB%D1%8C%D0%BD%D0%B0%20%D0%B4%D0%BE%D0%BF%D0%BE%D0%B2%D1%96%D0%B4%D1%8C%20%D0%A6%D0%A1%D0%A0%20%D0%A3%D0%BA%D1%80%D0%B0%D1%97%D0%BD%D0%B8_%D0%BB%D0%B8%D0%BF%D0%B5%D0%BD%D1%8C%202017%20ukr.pdf.

6. Сергієнко Л. В. Впровадження циркулярної економіки в Україні: державно-управлінський аспект: дис... канд. наук з держ. управл.: 25.00.02 / Сергієнко Л. В. – Жит., 2017. – 262 с.

7. The State of Play on Extended Producer Responsibility (EPR): Opportunities and Challenges [Issues Paper of Global Forum on Environment], (Tokyo, Japan, 17–19 June, 2014). [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.oecd.org/environment/waste/Global%20Forum%20Tokyo%20Issues%20Paper%2030-5-2014.pdf>.

References.

1. EUR-lex.europa.eu (2014) “Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions “Towards a circular economy: a zero waste programme for Europe”, available at: https://eur-lex.europa.eu/resource.html?uri=cellar:50edd1fd-01ec-11e4-831f-01aa75ed71a1.0001.01/DOC_1&format=PDF (Accessed 16 November 2018).

2. EUR-lex.europa.eu (2013) “Decisions No 1386/2013/EU of the European Parliament and of the Council of 20 November 2013 on a General Union Environment Action Programme to 2020 “Living well, within the limits of our planet”, available at: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:32013D1386&from=bg> (Accessed 16 November 2018).

3. Friends of Europe (2014). “Circular economy. Scaling up best practices worldwide”, available at: <https://www.friendsofeurope.org/sites/default/files/media/uploads/2014/10/FoE-Report-Circul-WEB-18-08-2014-4.pdf> (Accessed 15 November 2018).

4. Artemenko L.P. (2015) “Circular economy of China industry”, *Materialy IX nauk. konf. Kytays'ka tsyvilizatsiya: tradytsiyi ta suchasnist'.* *Perspektyvy sotsial'no-ekonomichnoho ta politychnoho rozvytku KNR v XXI stolitti* [Materials of IX Sciences. Conf. Chinese civilization: traditions and modernity. Perspectives of the socio-economic and political development of the People's Republic of China in the XXI century], Kyiv, Ukraine, pp. 7–10, available at: <http://ir.kneu.edu.ua/handle/2010/21669> (Accessed 15 November 2018).

5. Ministry of Ecology and Natural Resources (2017) “National Report “Sustainable Development Goals: Ukraine” available at: https://menr.gov.ua/files/docs/%D0%9D%D0%B0%D1%86%D1%96%D0%BE%D0%BD%D0%B0%D0%BB%D1%8C%D0%BD%D0%B0%20%D0%B4%D0%BE%D0%BF%D0%BE%D0%B2%D1%96%D0%B4%D1%8C%20%D0%A6%D0%A1%D0%A0%20%D0%A3%D0%BA%D1%80%D0%B0%D1%97%D0%BD%D0%B8_%D0%BB%D0%B8%D0%BF%D0%B5%D0%BD%D1%8C%202017%20ukr.pdf (Accessed 15 November 2018).

6. Sergienko L.V. (2017) “The introduction of the circular economy in Ukraine: the state-management aspect”, Abstract of Ph.D. dissertation, mechanisms of public administration, Zhytomyr State Technological University, Zhytomyr, Ukraine.

7. OECD (2014) “The State of Play on Extended Producer Responsibility (EPR): Opportunities and Challenges” [Issues Paper of Global Forum on Environment], (Tokyo, Japan, 17–19 June). available at: <https://www.oecd.org/environment/waste/Global%20Forum%20Tokyo%20Issues%20Paper%2030-5-2014.pdf> (Accessed 15 November 2018).

Стаття надійшла до редакції 19.11.2018 р.